

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Oběti trestných činů a jejich práva

Ve Sbírce zákonů byl ke dni 25.2.2013 vyhlášen nový zákon o obětech trestných činů, z.č. [45/2013](#) Sb., tento zákon nabyl účinnosti dne 1. 8. 2013. Obecně osoba poškozeného, tedy nikoli jen oběti trestného činu[1], bývali a stále ještě bývají vnímány spíše jako pramen důkazu, kdy zájem poškozených, potažmo obětí je podřízen zájmu státu na vyšetření a odhalení trestné činnosti, ochrana poškozených (obětí) nebyla nijak vysoká. Orgány činné v trestním řízení v tomto směru k poškozeným (obětem) přistupovali, často bez větší empatie či citlivosti.

Jedna z příčin tohoto stavu je v profesních zkušenostech orgánu činných v trestním řízení, možná až v profesní deformaci, se kterou se spojuje skutečnost, že stěžejní pro trestní řízení je vyšetření a odhalení trestné činnosti, případně potrestání viníků. Práva a povinnosti poškozeného pak končí tam, kde by mohly přesáhnout rámec účelu trestního řízení nebo zpomalit jeho dosažení. Poškození, byť jejich právní postavení je postupně vylepšováno, jsou částečně stále v trestním řízení opomíjeni.

S ohledem na obecnou tendenci směřující k zlepšení postavení poškozených (obětí) v celém trestním řízení, bylo přistoupeno i k přijetí zákona č. [45/2013](#) Sb. o obětech trestných činů. Cílem předmětného zákona je zlepšit postavení poškozených (obětí) v několika oblastech. Jedním z nich je zlepšit zacházení s poškozeným (obětí), který se nikoli vlastní vinnou (na rozdíl od obviněného či obžalovaného) dostal do této nepříjemné situace, především mu nezpůsobit žádnou další újmu. Dalším cílem je zlepšit postavení poškozeného (obětí) tím, že mu bude poskytnutá právní pomoc (v některých případech bezplatná), výrazně se zvýší informovanost obětí v průběhu trestního řízení a současně oběť bude disponovat oprávněním vyjádřit svůj názor na věc a důsledky, která věc měla v životě obětí.

Stěžejní pro další výklad je vymezení **definice oběti**, především ve vztahu k osobě poškozeného, tedy kategorii, se kterou trestní řád pracuje nejčastěji. Výše uvedený zákon uvozuje v § 2 odst. 2, že oběť se rozumí **fyziická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil**. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti dle § 2 odst. 3, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich. Termín „oběť“ zavedl zákon č. [209/1997](#) Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.[2]

Předmětný zákon dále pracuje se specifickým subjektem a to kategorií zvláště zranitelné oběti, kterou se dle § 2 odst. 4 rozumí:

- dítě,
- osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,
- oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku),
- oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůzku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se,

životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

Jedná se o oběti, které jsou zvláště zranitelné, pokud jde o nebezpečí způsobení druhotné újmy nebo mohou být zastrašovány pachatelem trestného činu. Tyto osoby jsou zvláště náchylné k prohloubení jejich stresu a citového zranění samotnou účastí v trestním řízení, je nutné, aby nebezpečí další viktimizace bylo omezeno na minimum. Zranitelnost může vyplývat z osobní charakteristiky oběti nebo z povahy či typu trestného činu, ze životní situace, v níž se nachází apod.

Trestní řád, nezná institut oběti a nadále pracuje s **institutem poškozeného**, jde o termín procesní, který užívá trestní řád pro jeden ze subjektů trestního řízení, jenž je označen trestním řádem za stranu trestního řízení[3]. Poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), negativně potom zákon vymezuje v ust. § 43 odst. 2 tr. řádu kdo se za poškozeného nepovažuje, tedy ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.

Pojem oběť, je pojem se kterým pracuje z.č. [45/2013 Sb.](#) o obětech trestných činů, oproti tomu trestní řád tento pojem nevyužívá a dále pracuje s pojmem poškozený. Obětí může být toliko fyzická osoba, oproti tomu poškozeným může být i osoba právnická či stát nebo jeho organizační složka. Omezení obětí pouze na osoby fyzické vychází z povahy věci. Pouze osoby fyzické mohou pociťovat újmu subjektivně. Pouze u fyzických osob lze zmírňovat jejich útrapy a předcházet sekundární viktimizaci. Výčet skutečností na základě kterého je osoba vnímána jako poškozený v trestním řádu je shodná s výčtem skutečností v zákoně o obětech, pouze s tím rozdílem, že poškozený je jen ten komu „**bylo**“ trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil, v případě oběti poté je tato skutečnosti vymezena ve větším rozsahu i s ohledem na dopady na oběť, s tím, že obětí je osoba, které „**bylo nebo mělo být**“ trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Předmětné ustanovení je formulováno tak, aby i v případě pokusu, eventuálně přípravy, kdy nedojde k účinku v podobě újmy, bylo možné osobu, vůči níž trestný čin směřoval, považovat za oběť.

Z čehož plyne závěr, že ne každá oběť je zároveň poškozeným v trestním řízení, shodně ne každý poškozený v trestním řízení je zároveň obětí. Termín oběť je tedy užší v tom, že nezahrnuje právnické osoby, širší v tom, že se za oběť považují i někteří pozůstalí po oběti. Neexistuje přísné dělítko mezi pojmy poškozeného a oběti, kdy jde spíše o různé pohledy na tyto instituty, tudíž v tom směru pokulhává i jakékoliv srovnání. Hovoří-li se o poškozeném, má se na mysli především subjekt trestního řízení se všemi procesními právy vyplývající z trestního řádu, v případě oběti, se zdůrazňuje fakt, že v důsledku trestného činu jí vznikla újma, a proto by měla mít taková práva, která zajistí, že s ní bude zacházeno s ohledem na způsobenou újmu, ze strany státu jí bude nabídnuta a popř. poskytnuta určitá péče, a alespoň v některých případech jí bude újma kompenzována. Proto může (a zpravidla bude) mít oběť i postavení poškozeného v trestním řízení.

Pokud jsme tedy vymezily pojem oběti (a nadále budu pracovat s tímto pojmem a ne již pojmem poškozený (oběť)) je nutné se podívat na **předmět úpravy** z.č. 45/2013 Sb o obětech trestných činů. Předmět úpravy tohoto zákona směřuje k vymezení práv oběti jako subjektu zvláštní péče ze strany státu, úpravu poskytování peněžité pomoci obětem ze strany státu a stanovení právního základu pro spolupráci mezi státem a organizacemi, které poskytují pomoc obětem. Pro tento článek je mým cílem uvést především práva obětí trestných činů, jejich výčtem a krátkým vymezením.

Mezi **práva obětí trestných činů** náleží:

• právo na poskytnutí odborné pomoci (§ 4 - 6)

- Psychologické poradenství (dle zákona o sociálních službách)
- Sociální poradenství (dle zákona o sociálních službách)
- Právní pomoc (dle zákona o advokacii)
- Poskytování právních informací (dle tohoto zákona)
- Restorativní programy (dle tohoto zákona)

Předmětná pomoc se poskytuje jak před zahájením trestního řízení, tak i v jeho průběhu, kdy trvá do doby, dokdy to vyžaduje její účel. Pomoc je bezplatná pro zvláště zranitelné oběti, subjekty zapsané v **registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů**[4] jsou povinny, na základě žádosti, bez zbytečného odkladu poskytnout těmto obětem potřebnou pomoc. Zákon zde pracuje s jednou výjimkou a to v případě oběti trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 tr. zákoníku), kdy taková oběť má nárok na bezplatnou pomoc jen za situace, kdy tímto činem vzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek (§ 196 odst. 3 tr. zákoníku). Pokud se jedná o ostatní oběti, nic nebrání tomu, aby subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytovaly odbornou pomoc bezplatně i jiným obětem (tedy nikoli jen zvláště zranitelným obětem).

• právo na informace (§ 7 - 13)

Oběť má právo na poměrně široký okruh informací, které jsou konkretizovány v § 8 až § 13. Ať už jde o informace podávány orgány činnými v trestním řízení, tak dalším subjekty. Při prvotním kontaktu s **policií nebo státním zastupitelstvem** po spáchání trestného činu se poskytují oběti pouze základní informace ústně a další informace písemnou formou na žádost oběti. Na žádost oběti je třeba i písemné informace srozumitelným způsobem ústně vysvětlit.[5] **Poskytovatelé pomoci obětem trestných činů**[6] mají za povinnost poskytnout oběti informace především o službách, které poskytují. Jedná se o právnické osoby, které se ve své činnosti věnuje obětem trestných činů, tyto poté dokážou na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení srozumitelněji práva oběti vysvětlit a podat je přijatelnějším způsobem. Stát tímto však nepřenáší své povinnosti na jiný subjekt, neboť později prostřednictvím policie nebo orgánů činných v trestním řízení musí takové informace stejně předat. **Další informace** jsou oběti poskytnuty na základě žádosti. Zákon zde pracuje s informací o pravomocném rozhodnutí, kterým se řízení končí, event. že trestní řízení nebylo vůbec zahájeno a informace o stavu trestního řízení. Další informace poskytuje taktéž věznice, kdy se jedná o informace o propuštění, resp. uprchnutí obviněného z vazby, resp. odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, ústavního ochranného léčení, zabezpečovací detence, popřípadě i o jiných v zákoně uvedených skutečnostech, tyto informace se poskytují bezodkladně.[7] Pokud jde o jazyk, ve kterém budou oběti informace poskytnuty, pak záleží na oběti, o kterém jazyku prohlásí, že mu rozumí. Takovým jazykem může být i jiný jazyk, než je úřední jazyk státu, jehož je státním občanem. Při podání informace je třeba zohlednit i aktuální zdravotní stav oběti, její věk a rozumovou a volní vyspělost.

• právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14)

Policista, v konkrétních případech, kdy dochází k ohrožení bezpečí oběti, provede úkon nebo přijme jiné opatření k zajištění jejího bezpečí[8]. Jedná se o ustanovení, které je v konkrétní podobě upraveno v jiných právních předpisech, v předmětném zákoně se jedná o obecné odkazující ustanovení.[9]

• právo na ochranu soukromí (§ 15 - 16)

Ochrana osobních údajů oběti před zveřejněním v probíhajícím trestním řízení je upravena v trestním řádu.[10] Předmětný zákon však upravuje poskytování osobních údajů oběti, kdy

podstatou tohoto ustanovení je chránit osobní údaje oběti i vůči osobám, které mají právo nahlížet do spisu a tímto způsobem se s nimi seznamovat. Údaje týkající se bydliště a doručovací adresy, místa výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání, informace o osobních, rodinných a majetkových poměrech, ve většině případu nemohou mít žádný vliv na vedení obhajoby, naopak osoba oběti či jeho zástupce nebo důvěrník tyto informace vnímá jako stěžejní s ohledem na svou bezpečnost. Nebude na újmu řízení ani práv obviněného či obžalovaného, pokud se seznamovat s těmito údaji mohou jen policisté, orgány činné v trestním řízení a úředníci Probační a mediační služby činní v dané věci v případě, že o takový postup oběť požádá.[11]

• právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 17 - 22)

Předmětné právo obsahuje několik dílčích opatření, které ve svém konečném důsledku mají vést ke zmírnění situace, ve které se oběť, ne svou vinou, nachází. Jedním z opatření je **zabránění přímého kontaktu mezi obětí a podezřelou osobou**. Žádost o zabránění kontaktu může učinit kterákoliv oběť. Jde-li o oběť zvláště zranitelnou, je povinností příslušných orgánů žádosti vyhovět, nevylučuje-li to povaha prováděného úkonu.[12] Dalším dílčím opatřením je **omezení otázky intimního charakteru**, které nemají význam pro danou věc. Intimní oblastí je zde vnímána osobní sféra jednotlivce týkající se např. jeho sexuality. Pokud význam otázky směřující do intimní oblasti mají, platí, že je třeba klást tyto otázky zvláště šetrně, ale vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech později doplňovat a opakovat. Důležitým oprávněním oběti, které tento zákon zavedl, je **oprávnění žádat, aby byla vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví**, což je podstatné zejména u trestných činů sexuálního charakteru. Pokud tuto žádost učiní zvláště zranitelná oběť, je povinností orgánů činných v trestním řízení této žádosti vyhovět, s výjimkou situace kdy by tomu bránily důležité důvody.[13] Specifickým způsobem je v zákoně upraven **výslech zvláště zranitelné oběti**, který ji poskytuje vyšší úroveň ochrany práv oproti ostatní obětem.

- a) na zásadě individuálního přístupu (odstavec 1, § 3 odst. 2),
- b) výslech zvláště zranitelných obětí provádí zpravidla osoba k tomu vyškolená (odstavec 2),
- c) výslech se provádí tak, aby nemusel být opakován (odstavec 3),
- d) při opakovaném výslechu před stejným orgánem je vyslychajícím zpravidla stejná osoba (odstavec 3),
- e) na žádost oběti se při výslechu učiní opatření, aby oběť neměla vizuální kontakt s osobou podezřelou (odstavec 4).[14]

Bezesporu poměrně novým oprávněním oběti je **právo na doprovod důvěrníka**. Účelem přítomnosti důvěrníka u procesních úkonů je poskytnutí psychické podpory, případně pomoci. Tím se liší od zmocněnce, který oběť v trestním řízení zastupuje a především dbá na dodržení všech práv poškozeného. Oběť může mít jednu osobu jako důvěrníka a druhou jako zmocněnce. Role důvěrníka je však slučitelná s postavením zmocněnce. Posledním novým oprávněním oběti je **prohlášení oběti o následcích** (dopadu), které měl trestný čin na život oběti.[15] Tímto prohlášením oběť realizuje své právo být slyšena, a to nejen k okolnostem, které jsou důležité z hlediska objasnění skutečností důležitých pro rozhodnutí ve věci, tedy věci doposud pro soud stěžejní, ale také takovéto prohlášení může pomoci při citovém vyrovnání se s událostí. Obviněný pak má možnost uvědomit si, co činem spáchal, což může mít vliv při rozhodování o výši trestu dle zákona o sociálních službách.

• právo na peněžitou pomoc (§ 23 - 37)

Toto ustanovení přebírá dosavadní úprava peněžité pomoci obětem trestné činnosti obsažená v zákoně č. [209/1997 Sb.](#) o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Dochází však k rozšíření okruh osob, které mají právo na peněžitou pomoc i o občany České republiky, kteří v České republice sice nepobývají, ale stali se zde obětí trestného činu. Zásadní změnou je rozšíření

okruhu oprávněných uživatelů dle § 24. Právo na peněžitou pomoc má i oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které vznikla nemajetková újma. Právo na peněžitou pomoc má oběť v některých případech i tehdy pokud PČR trestní stíhání zastaví. Nárok na peněžitou pomoc není vázán na skutečnost, zdali oběť uplatnila nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Peněžitá pomoc, která slouží především k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem (srov. § 25), musí být rychlá. Nelze proto v některých případech čekat na zahájení trestního řízení vůči konkrétní osobě, vůči níž by oběť uplatňovala nárok. Došlo i ke změnám pokud jde o výši peněžité pomoci. Dochází ke zvýšení paušálních částek, což je pro oběť méně zatěžující než prokazování nákladů. Sníží se tím i administrativní zátěž. Paušální částka obětem, kterým vznikla újma v důsledku trestného činu škoda na zdraví, zvýšena z 25.000 Kč na 50.000 Kč a celková částka z 150.000 Kč na 200.000 Kč, obětem trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, se hradí pouze prokazatelné náklady, maximálně do výše 50.000 Kč.[16] Došlo taktéž k prodloužení lhůt pro uplatnění nároku, kdy subjektivní lhůta nyní činí 2 roky, objektivní 5 let.

Závěrem je tedy možné shrnout, že předmětný zákon a na něj navázána novelizace trestního řádu vede k posílení oběti trestných činů, na rozdíl od poškozených v trestním řízení. Zákon jednoznačně vymezil osobu oběti a současně deklaroval povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat při jednání s oběťmi citlivě a šetrně a povinnost informovat oběti podrobně o jejich právech. Nově se zavádí i řada dalších institutů, které mají procesní postavení oběti vylepšit (právo na účast důvěrníka, právo učinit prohlášení, jaký dopad měl trestný čin na její život atd.). Záměr zákonodárce lze hodnotit jako dobrý, jaký však bude dopad v praxi, ukáže až čas.

JUDr. Roman Vicherek,
soudce Okresního soudu v Ostravě

[1] Poškozený může a nemusí být zároveň obětí. Oběť může a nemusí být zároveň poškozený v trestním řízení, jak bude dále rozvedeno v tomto článku.

[2] Vymezení pojmu oběti je ve shodě s čl. 1 Rámcového rozhodnutí 2001/220/SVV, jakož i s Doporučením Rady Evropy Rec(2006)8.

[3] § 12 odst. 6 tr. řádu

[4] Ministerstvo spravedlnosti vede registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.

Ministerstvo spravedlnosti podporuje činnost subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů, a to poskytováním dotací ze státního rozpočtu, kterou mohou získat jen akreditované subjekty.

Subjekt, který hodlá poskytovat pomoc obětem trestných činů podle tohoto zákona a získat dotaci ze státního rozpočtu na svou činnost, se musí akreditovat pro jednu nebo dvě služby, kterými jsou poskytování právních informací a restorativní programy. Služby psychologického a sociálního poradenství jsou oprávněny obětem poskytovat subjekty, které získaly oprávnění pro poskytování sociálního poradenství a služeb sociální prevence na základě rozhodnutí o registraci podle zákona upravujícího poskytování sociálních služeb.

[5] implementace čl. 4 odst. 1 Rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV o postavení obětí v trestním řízení.

[6] Jedná se o subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, odkaz >>> [zde](#).

[7] Na rozdíl od předchozí úpravy obsažené v § 44a trestního řádu se nevyžaduje, aby bylo zkoumáno, zdali hrozí oběti nebezpečí.

[8] Krátkodobá, vykazání osob ze společného obydlí ochrana dle zákona č. [273/2008](#) Sb., zvláštní ochrana svědka dle z.č. . 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka

[9] Např. zákon č. [273/2008](#) Sb., o Policii České republiky, z.č. . 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka.

[10] § 8a-8d tr. řádu

[11] Tímto ustanovením není dotčen § 55 odst. 2 trestního řádu o utajeném svědkovi. U utajeného svědka se zastírá jeho totožnost (svědek se podepisuje smyšleným jménem a příjmením).

[12] např. konfrontace u sexuálních trestných činů dle § 144a tr. řádu

[13] Například půjde o úkon, který není možné odložit a osoba stejného pohlaví není v daném čase a na daném místě.

[14] Důvodová zpráva k zákonu

[15] V zahraničních právních úpravách označováno jako „victim impact statement“.

[16] Původně zvažovaná varianta paušální částky bez prokazování účelu jejího užití byla zamítnuta s odkazem na to, že finanční částka má sloužit jako peněžité pomoc pro překlenutí zhoršené sociální situace, nikoliv jako odškodnění za trestný čin.

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Podmíněné upuštění od trestního stíhání: racionální odklon u právnických osob](#)
- [Zkreslené vzpomínky v trestním řízení vedeném pro pohlavní zneužívání](#)
- [Přenositelnost důkazů z daňového do trestního řízení](#)
- [Praktický návod na úspěch žádosti o podmíněné propuštění od roku 2026](#)
- [Přijetí prohlášení viny a povinnost soudu vypořádat námitky poškozeného](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se nařizuje výkon trestu odnětí svobody](#)
- [Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice](#)
- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)